

ВПЛИВ ВСТУПУ УКРАЇНИ В СОТ НА КООПЕРАТИВНИЙ СЕКТОР УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено потенційні наслідки членства України в СОТ для кооперативного сектора української економіки, виявлено шляхи посилення позитивного впливу і уникнення можливих загроз. Розроблено рекомендації для системи споживчої кооперації в контексті вступу України в СОТ.

Процес вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) передбачає врахування різнобічних впливів і наслідків, як позитивних, так і негативних: зростання і послаблення конкурентних переваг, зміни у позиціях окремих галузей як на внутрішньому ринку, так і у зовнішньоторговельних стосунках, соціально-економічні наслідки для добробуту населення.

Очікування країн-претендентів від членства в СОТ мають співставлятися з адекватною оцінкою реальних передумов і ступеня їхньої готовності до цього кроку. Аналітична оцінка відповідності вимогам, що висуваються до потенційних членів СОТ, а також перспектив їхнього післяінтеграційного функціонування є в полі зору вітчизняних економістів С.Осики, В.Пятницького, А.Сбітнева, Т.Циганкової. Одним з найбільш обґрунтовуваних аргументів на користь вступу України до СОТ називають уникнення антидемпінгових процесів. Проте успішне завершення антидемпінгових розслідувань, розпочатих стосовно України, не може бути стратегічною метою приєднання до СОТ. Для укріплення своїх зовнішньоекономічних позицій українські виробники повинні підвищувати не цінову, а стратегічну, тобто структурну, конкурентоспроможність, набувати та використовувати власні порівняльні переваги.

Т.Бурлай аргументовано доводить, що після вступу до СОТ в країнах з перехідною економікою (Болгарії, Чехії, Угорщині, Польщі, Румунії, Словаччині) замість прогнозованого поліпшення поточного рахунку спостерігається збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу у 2-8 разів [1].

Тому в Україні не варто очікувати на вирішення всіх економічних проблем через членство в СОТ: важливо визначити пріоритетні галузі економіки, які найбільше постраждають від інтеграції в СОТ, і розробити додаткові інструменти захисту цих галузей від негативного впливу.

Найбільш суперечливими є прогнози впливу умов СОТ на аграрний ринок, адже Україна буде зобов'язана відмовитися від субсидювання галузей економіки, ліквідувати вільні економічні зони, податкові пільги. Однак держава не втрачає всіх інструментів захисту внутрішнього ринку. Наприклад, у межах СОТ допускається таке субсидювання сільського господарства, як фінансування дослідницької діяльності, навчальні програми, забезпечення продовольчої безпеки тощо. Зокрема, для вирішення певних проблем відповідно до норм СОТ можна компенсувати до 5% вартості виробництва певного виду продукції коштами з державного бюджету [1, с.439].

Завдання української дипломатії — відстояти внутрішній рівень підтримки сільського господарства. Крім того, правила вступу до СОТ передбачають можливість поступового зниження тарифів (з перехідним періодом від двох до семи років), тоді як спрощення доступу на ринки країн СОТ відбувається відразу. Це може певним чином компенсувати негативні для національної економіки наслідки вступу до цієї організації.

Зарубіжні дослідники І.Барберіні, Дж.Бірчол, П.Грін, Л.Хіллбом визначальним фактором динамічного розвитку сільськогосподарських підприємств, а також їх адаптації до змінних умов світового господарства називають їх об'єднання в кооперативи. У працях вітчизняних науковців Я.Антонюка, В.Апопія, С.Бабенка, В.Зіновчука, А.Мокія, С.Семіва, І.Юрка

також знаходимо обґрунтування важливої ролі кооперативного сектора в українській економіці. Проте на недостатньому рівні здійснюються наукові дослідження впливу СОТ на кооперативні підприємства та організації України. Тому метою цієї статті є розробка рекомендацій для системи споживчої кооперації в контексті вступу України до СОТ. Для цього доцільно дослідити потенційні наслідки членства нашої держави в СОТ для кооперативного сектора економіки та виявити шляхи посилення позитивного впливу і уникнення (чи принаймні мінімізації) можливих загроз.

Найбільш значущим наслідком приєднання до СОТ експерти [1; 2; 3; 4, с.22] називають посилення справедливої конкуренції як на вітчизняному, так і на світовому ринку. За сучасних умов, коли кооперативні організації змушені змагатися з малими приватними підприємствами, що користуються державними пільгами і часто уникають правил легального ведення бізнесу, перехід всіх суб'єктів господарювання у легальне поле діяльності, безумовно, вплине на підвищення конкурентоспроможності суб'єктів кооперативного сектора.

По-друге, приєднання до СОТ матиме наслідком суттєве розширення можливостей виходу на нові ринки збуту вітчизняної продукції, що дозволить споживчій кооперації України розширити міжнародне співробітництво. Якщо до 1990 року система споживчої кооперації була, по суті, монополістом в закупівлі та експорті сільськогосподарської продукції, то з лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні в неї з'явилося безліч конкурентів [5, с.170]. Це призвело до втрати кооперацією роками відпрацьованих міжнародних зв'язків, вона на більшості ринків поступилася своїм місцем конкурентам, зменшила власні можливості використання експортного потенціалу тощо. Так, зовнішньоторговельний оборот системи споживчої кооперації за останні 14 років скоротився в п'ять разів за загальної тенденції його збільшення загалом по Україні.

За таких умов необхідно шукати шляхи відновлення своїх позицій на зарубіжних ринках з традиційною продукцією або починати освоювати нові ринки збуту з такою продукцією, експорт якої буде найбільш ефективним і прибутковим.

Безперечно, найбільш вигідним і рентабельним є експорт готової продукції. Проте готова продукція (консервна продукція, соки, продукти переробки сільськогосподарських культур) підприємств споживчої кооперації не є достатньо конкурентоспроможною, аби утримати свої позиції на зовнішніх ринках. Це спричинено, насамперед, застарілими технологічними лініями і недостатністю коштів для їх модернізації. Саме тому в середньостроковій перспективі доцільним видається закупівля нового обладнання і нових технологій для виробництва консервної продукції, соків, джемів та інших продуктів переробки овочів та фруктів за рахунок інвестицій (внутрішніх або, що більш ймовірно, зовнішніх).

Поки йтиме модернізація виробництва готової продукції, видається раціональним налагодити заготівлі та експорт зернових та олійних культур. Прибутки від експорту сільськогосподарської продукції можна використати для модернізації виробництва консервної продукції, в тому числі соків, а також соняшникової олії. Адже експорт готової продукції приносить більшу винагороду і є більш рентабельним.

Більше того, Укоопспілці варто зосередити зусилля на формуванні конкурентоздатної системи споживчої кооперації, аби зацікавити зарубіжних партнерів у співпраці з кооперативними організаціями України. Передусім необхідно чітко визначити сильні сторони українського кооперативного сектора та інтенсифікувати діяльність всієї кооперативної системи з метою вдосконалення своїх переваг у світовій економіці. За рахунок власних внутрішніх нагромаджень кооперативна система зможе розгорнути інвестиційну та інноваційну активність, забезпечити системну реструктуризацію відповідно до сучасних ринкових умов. Акумуляовані ресурси необхідно використовувати на імпорт

новітніх технологій, створення виробництв сучасного конкурентоспроможного рівня, розвиток ринкової інфраструктури. Зарубіжні конкуренти формують ринок на високотехнологічній базі сучасного виробництва, що робить його безвідходним, екологічно безпечним, а вироблений товар більш якісним, з мінімізованою собівартістю, тобто більш конкурентоздатним.

Враховуючи досвід європейських кооперативів у країнах з розвиненою економікою, вимоги СОТ та національні інтереси України, першочерговими завданнями Центральної спілки споживчих товариств повинні стати: систематична та постійна робота щодо адаптації діяльності кооперативів до стандартів ЄС та СОТ, впровадження ринкових механізмів і форм господарювання; комп'ютеризація обліку всіх господарських операцій; перебудова багатомірної структури (організаційної, функціональної, соціальної, територіальної) і створення сучасної ринково адаптованої моделі кооперації; ринкове виховання кадрів, постійне підвищення кваліфікації працівників; інтеграція гуртових та роздрібних функцій торговельних підприємств; розвиток мережі послуг у системі споживчої кооперації; визнання ефективності затрат основою конкурентоспроможності та їх оптимізація; використання існуючих можливостей для інтеграції споживчих й аграрних кооперативів шляхом створення об'єктів постачальницького, маркетингового, збутового та переробного профілів; об'єднання сільськогосподарських, споживчих, кредитних і промислових кооперативів з метою створення господарських систем із завершеним технологічним циклом; вдосконалення логістичного менеджменту; впровадження маркетингових ноу-хау; належний захист інтересів системи споживчої кооперації як на національному, так і на міжнародному рівні.

Удосконалення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) споживчої кооперації вимагає від Укоопспілки таких першочергових кроків: створення суб'єктів ЗЕД в облспоживспілках та системна їх взаємодія;

активізація діяльності Укоопзовнішторгу в галузі пошуку регіонів збуту продукції, проведення маркетингових досліджень та рекламної діяльності за кордоном, налагодження контактів із зарубіжними партнерами, лобювання на міждержавному рівні інтересів споживчої кооперації, особливо у співпраці з Міжнародним кооперативним альянсом; надання консультацій підприємствам споживчої кооперації з питань оцінки зовнішньоекономічних контрактів щодо формулювання умов контрактів, розробка експертної оцінки інвестиційних проектів; розвиток інфраструктури ЗЕД: єдиної інформаційної системи, підприємств, спеціалізованих на міжнародних транспортних перевезеннях, страхових і рекламних компаній; розширення програм кредитування, орієнтованих на експортне виробництво, і надання експортних кредитів; активізація виставково-ярмаркової діяльності, проведення рекламних заходів для формування міжнародного іміджу системи споживчої кооперації; створення системи управління якістю.

Пріоритетним напрямом зовнішньоекономічної політики системи споживчої кооперації України повинен стати пошук джерел іноземних інвестицій і потенційних партнерів для створення спільних підприємств, які будуть використовуватися для прощтовхування товарів на зовнішні ринки та обміну прогресивним досвідом ведення кооперативного господарювання. Акцент міжнародної співпраці доцільно зробити на розвитку кооперативних галузей третинного сектора, тобто на розвитку міжнародного туризму, фінансових інституцій, маркетингових та консалтингових організацій, а також лізингових та франчайзингових операцій.

Потенційною загрозою для споживчої кооперації після вступу України до СОТ може стати посилення конкуренції з боку іноземних суб'єктів господарювання, які наповнять український ринок неякісною (часто генетично модифікованою), проте дешевою порівняно з вітчизняними аналогами сільськогосподарською продукцією. Згідно з

умовами СОТ держава обмежена у своїх діях щодо сприяння розвитку вітчизняного виробництва чи захисту національного виробника.

Проте, як свідчить досвід країн-членів СОТ, уряд в межах, допустимих міжнародними нормами регулювання зовнішньої торгівлі, може підтримати підприємства та організації споживчої кооперації шляхом посилення пропаганди ідей і принципів кооперації в засобах масової інформації (в пресі, на радіо, на телебаченні); активізувати формування кооперативних структур у всіх сферах національної економіки, вдосконалити форми кооперації і механізми їх взаємодії з іншими організаційно-правовими формами ринкової економіки; розширити підготовку спеціалістів з питань розвитку споживчої, сільськогосподарської, кредитної і сервісної кооперації в умовах ринкової економіки в середніх і вищих навчальних закладах; сприяти розвитку інноваційної, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності системи споживчої кооперації через належне законодавство, що враховує потреби кооперативного сектора економіки та суспільства; враховувати пропозиції Міжнародного кооперативного альянсу та інших спеціалізованих міжнародних структур щодо сприяння розвитку кооперативного руху на державному рівні та пристосування діяльності до вимог СОТ; більш масштабно проводити наукові дослідження з проблем розвитку кооперативів всіх типів, їх взаємодії між собою; на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду і з урахуванням наукових ідей і розробок створювати нові види кооперативних формувань.

Наші концептуальні висновки можуть бути враховані при розробці практичних програм адаптації системи споживчої кооперації України до вимог СОТ та знайти свій подальший розвиток у стратегічних дослідженнях кооперативного сектора української економіки.

Література

1. Бурлай Т.В. Інтеграція України до Світової організації торгівлі: оцінка перспектив через призму досвіду країн з перехідною економікою // <http://redhat9.niss.gov.ua/Table/Jalilo18/006.htm>
2. Осика С.Г., П'ятницький В.Т. Світова організація торгівлі / 2-ге видання, перероблене і доповнене. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 516 с.
3. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т.М. Циганкова. – К.: КНЕУ, 2003. – 660 с.
4. Бабенко С.Г. Розкуте суспільство сприяє кооперації // Економіст. – №1. – 2005. – С. 22-25.
5. Юрко І.В. Експортний потенціал споживчої кооперації: оцінка та шляхи розвитку // Вісник Львівської комерційної академії. – Серія економічна, випуск 7. – Львів: Коопосвіта, 2000. – С. 167-174.